

ČESKÁ KNIŽNICE

NAKLADATELSTVÍ HOST

Jan
Čep
POVÍDKY

Jan Čep

POVÍDKY

Výbor

PRAHA — BRNO 2016

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu
AV ČR, v. v. i., a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

ÚSTAV
PRO ČESKOU
LITERATURU
AV ČR, v. v. i.

Akademie věd
České republiky

Strategie AV21

Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční
podpory Ministerstva kultury ČR

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné
instituce 68378068 (ÚČL AV ČR, v. v. i.).

Ediční příprava Marie Havránková

Komentář Tomáš Kubíček

Vědecká redakce Jan Wiendl

© Jan Čep — dědicové, 2016

Editor © Marie Havránková, 2016

Commentary © Tomáš Kubíček, 2016

Cover art © Otto Stritzko — dědicové, 2016

© Nadační fond Česká knižnice, 2016

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2016

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2016 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-7491-826-1 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7491-827-8 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7491-828-5 (Formát MobiPocket)

Domek

K obědu byly buchy jako med a den byl plný radosti, když slečna učitelka otevřela okna do zahrady a vpustila do třídy potok šeríkové vůně. Děti potom zazpívaly „Máj, máj, máj, zelená se háj“ a „na noc k lesu letí vrána, písnička je dozpívána“, brašničky jim na zádech zahrkaly a cesta od školy úvozem ke kříži a k mysletickým humnám běžela záříc před nimi uprostřed pampelišek a stínů mladého žita.

Když Jeník s Aničkou přišli domů, chlív byl otevřen a v korytě hrabaly slípky; byl čas polní práce a jenom stařeček dodělával za zahrádkou otýpky. Děti se ani nešly za ním podívat, má vždycky mrzuté napomenutí ve vráskách okolo úst, sedí za špalkem a jeho sekyrka dělá tvrdošijně ťuk ťuk navzdory špačkům napodobujícím před budkou na hrušce všechny hlasy světa.

Brašničky vlítly do kouta mezi staré hadry a Jeník, objeviv buchy v almárce, vykřikl: „To nám naši nechali k svačině!“ Pak uchvátil větší kus a Aničce ponechal menší a nezdržel se už v kuchyni, která dnes pro samý spěch nebyla ani zametena. Nevíš, Aničko, že je to tvá práce? Ale Anička nedbá na nic a běží za Jeníkem.

Frantík ševcův tahá už v zahradě desky (beztoho zas skočil přes zídku, kde by se tu vzal tak brzy?) a Božena Tichých vyplachuje zelenou láhev, kterou vytáhla z bahna u studny.

„Honem, honem,“ křičí Frantík, „budeme si hrát na domek!“

Z kamení a špalků se udělají pilíře a pod kůlnou se válí všelijakých prken, a ta se zrovna hodí za stůl a za lavičky; stačí je přetřít mokrým hadrem a vyfoukat ze štěrbin škvory a stonožky. Děvčata se hned shánějí po pentličkách a Frantík na ně křičí, ať počkají s parádou, až budou postaveny zdi. Jeník zas jenom mudruje a chtěl by mít všecko bůhvíjak krásné, ale když něco postaví, hned to spadne a Frantík to teprve musí udělat po svém.

Než to bylo hotovo, všichni se zapotili a nejmíň stokrát se pohádali a Frantík jednou praštil o zem kusem dřeva a zvolal: „Fiksmordie, že půjdu domů!“ a ostatní se podrobili jeho mužné převaze.

Když byl domek postaven, měl jen dvě zdi, jednu zastupoval plot a druhou byla skutečná zeď sousedových chlévů. Druhých dvou nebylo třeba, neboť velká hromada hlíny uzavírala tento malý svět před bludným prostranstvím zahrady. Stropem byly dva veliké bezové keře, sklánějící se obyvatelům z obou stran nad hlavami a pokládající na stůl a na lavičky vonnou síť stínů a slunce.

Jeník si vylezl do vidličnatého kmene a podepřel si bradu o kolena. Frantík mu vynadal, co si myslí, nemínil-li už nic dělat, ale kamarád se na něho podíval naprosto nechápavě. Frantík se dopálil, zavolal na děvčata na hromadu hlíny a ukázal jim, jak se dělá mouka. „Však budeš chtít jíst!“ pohrozil Jeníkovi, ale když viděl, že s ním nic nespraví, pustil se do vyřezávání jakéhosi neobyčejného nástroje, který nebyl nikdy dokončen.

Jeník zatím, proměniv se, procházel se mezi stébly trav, jež rostla alejemi mezi lavičkami a stolem; lysá pěšinka vcházela sem jako do dvora a přívětivě zvala, jako zvou cesty venku, jenže po ní nemohl nikdo jít, prostor byl uzavřen jako svět, větvičky s měkkým listím visely až k zemi a zelené ticho spouštělo křídla jako snící pták. Ale znenadání si ticho postesklo, bůhvíproč. Právě v té chvíli, když si Jeník pomyslel, jak dobře by tu bylo

zůstat a nikam odtud nechodit, usedla si tesknouta do listí a domeček si zívla.

V Jeníkovi se něco sevřelo, div mu slzy nevstoupily do očí. Vždyť to nejde, vždyť venku je svět, a o tom by pak nic nevěděl! Už chtěl rozhrnout větvičky a stoupnout na hlinu, ale ještě jednou si prohlédl „domek“, aleje travnatých stébel a pěšinku pro brouky, kterou on nemůže jít, malý svět musí zůstat opuštěný a marně krásný, nikdo se o něm nedoví...

Anička s Božkou seděly na hlině a pekly vdolky. Frantík ležel na břiše kousek od nich a foukal do jakési díry. „Co to tu máš?“ ptal se Jeník. „Vždyť vidíš, mlýnek!“ odsekl Franta a víc se o Jeníka nestaral.

Jeník se otočil k děvčatům, ale než otevřel ústa, spustila obě křik, že jim pošlapal pečivo. Odešel tedy za hrušku a díval se do nebe. Jeho modrost byla nasycena sladkou září a listí na stro-mech od ní přijímalo blažený odlesk. Hošíkovy oči stoupaly výš a výš: „Bože, jak je možno jít pořád dál a dál, a nikdy nedojít na konec? Jak je to hrozné, žádný konec!“

A vtom se čehosi ulekl: vždyť konec je také nemožný! Kdy-by byla zeď na konci světa, probourala by se, a zas by tam byla díra...

Jeníkovi se zatmělo v očích. Když prozřel, uviděl Frantíka, Božku a sestru Aničku. Chtěl jít k Frantíkovi, ale hned ho napadlo, že Frantík jistě neví, že nikde nemůže být konec, že se zeď může probourat a zas musí být cosi dál. Také Božka nic neví. A Anička? Jeník strnul. Anička to ví! Právě se na něho po-dívala svýma velikýma očima, plnýma úzkosti, a její zamazané ručky se bezradně zakomíhaly. Proč to jenom Jeník a Anička vědí, a proč to ostatní chlapci a děvčata nevědí?

Jeníkovi bylo hrozně smutno. Rozběhl se za zahrádku, stařeček mu to jistě nějak vysvětlí, stařeček ví všechno a nebojí se ničeho. Ale když přišel k špalku, byl už stařeček pryč, jenom se-kyrka tam trčela tvrdě zafatá a obracela k Jeníkovi železné týlo. Jeník se pomalu loudal za humna, sedl si na trávnik a hladil jej hřbetem ruky. Měkčnost trávy mu pronikala až do duše. Dlouhé zelené pole leželo před ním a zachvívajíc se tajnou blažeností

klanělo se nebi. Jeník položil hlavu do trávy a rozplakal se nevýslovnou tesknoutou.

Po večeri šla maminka do sadu pro peřiny. „Ty budou vonět!“ povídala cestou Jeníkovi, který šel s ní.

Když vstoupili do mokré trávy, užasle vdechovali krásu večera, v kterém svítila ohromná koruna staré hrušky, rozkvetlá zázračně do poslední větvičky.

„Maminko, dívej se, jak jsou stromy k sobě nakloněny, jak jsou tiché!“ šeptal Jeník.

„Sedneme si na chvílku,“ řekla matka a vzala synkovu hlavu na klín.

„Mami, proč je slyšet šumot, i když je největší ticho?“ ptal se Jeník. Když matka mlčela, vzal ji prudce kolem krku a vypravoval jí o domku, jak musil zůstat opuštěn.

Matka hleděla polekaně do vytřeštěných očí Jeníkových, který nedočkavě vyrazil: „Mami, jsou hvězdy tuze daleko?“

Nekonečně laskavá ruka matčina mu přejela po vlasech s nevýslovnou něhou: „Jeníčku, věř, nejsme sami a nic nemůže být nadarmo. Snad se jednou všechno dovíme.“

Pak spadly její ruce do klína a celá její bytost se vzňala modlitbou, aby Bůh neopouštěl její dítě, až nebude stačit k jeho utišení příklad její důvěry.

Bouře

Sotva se stočila cesta za roh, vystalo za střechami nebe, usmrčující svou černou výhrůžkou jakoukoliv naději. Cesta se strachem přikrčila, krávy svésily hlavy až k zemi a vůz přestal klapat, avšak otec si přitlačil slaměný klobouk, jehož skývy mu vítr ohýbal, a zvedl bič v ruce nad loket obnažené, s žilami tlustě naběhlými. Leč hvizdot biče oněměl, když se ozvalo zaprašnění, trhající jim nebesa přímo nad hlavami, a Jeník se zachytil matčiny ruky. Ale hned se jí pustil a zbledl ještě víc, neboť i v matčinych očích přistihl hrůzu. Každý se musí bát za sebe a jeden druhého nemůže zachránit! Otec se na něho ani neohlédl, prudce škubal opratí a košile na zádech se mu nadouvala větrem. Matčiny oči na něm konečně spočinuly, ale chtěly ho učít odevzdanosti: „Pán Bůh o nás ví!“ Jeník se však bál a chtěl záruku, že nebude zabit.

Dědina klečela vzadu pod stromy a vůz byl už uprostřed polí, krajina se tiskla k zemi jako koroptev, ženy utíkaly bosy, s hlavami sehnutými, muži s kosami na ramenou, dvě dlouhé řady nezmandelovaných snopů ležely od jednoho konce na druhý jako pobité vojsko a fůry se narychlo dokládaly a hrbily hřbety

před hněvem nebes, znovu a znovu se otvírajících. Jen dřevěný kříž stojí tiše na rozcestí a rozpíná ramena do hrůzy mraků.

Zůstane tu brzy sám a snad mu blesk urve půlku těla, a pak tu bude stát zas, mlčenlivý Trpitel a Bůh lidmi opuštěný, strašlivý symbol, jehož se i rouhači troufají dotknout jenom v opilosti.

Teď ryjí do prachu směšné stopy své ubohosti, ponížení strachem, k dědině touží a čím jsou jí blíží, tím je jim lehčeji. Jeník se za nimi dívá a závidí jim: hle, Skládalovi byli před chvílí až u silnice, a teď už zatáčí k humnám, vítr bere ženským sukňe a odkrývá jim kolena, už je nevidět, otvírají asi právě vrata, střechu mají nad hlavou a nad střechou korunu veliké jabloně, pod nohama suchou půdu a říkají si, hledíce do mračen: „Jak je nám dobře, že jsme doma!“ A vlaštovky tichounce štěbetají a sotva hlavičky vystrkují z hnízda.

Jeník si myslí: „Sedět tak nyní pěkně u okna a dívat se, jak slípky utíkají pod kůlnu!“ Však zarazí se, otec stojí vztyčen nad žebřím a matka dělá kříž při každém zablesknutí. Jeník vidí zdola otcovu postavu proti černému nebi, ani kabát nemá na sobě, matka hýbe potichu rty, kravky kývají hlavami a přimhrují oči, kdykoliv zahřmí.

„Sedět tak v suchu u okna,“ napadá znova Jeníka, ale hned potom pohlédne na otce a na matku a nemůže polknout, cosi těžkého v něm roste, překážka neodstranitelná...

Vůz skočil přes mez a vyjíždí na roli a Jeník jde s bičem ke krávám, aby se neplašily. Matka už podává snopy. Jeník hladí Stráčenou po čele a strachem se modlí: „Anděle boží, strážce můj...,“ a pak říká: „Pane Bože, ať naložíme aspoň sedm mandelů.“ Bojí se hrozně a zapomíná dýchat, ale doma by už nechtěl být, leda s tatínkem a s maminkou; nic by nepomohlo, kdyby jen sám byl v bezpečí...

Už dva mandele jsou na fůře a z třetího zbývá pár snopů; Jeník svírá netrpělivě pěsti, když to s některým snopem trvá příliš dlouho, a teď, hleďte, ještě se ke všemu povříslu rozvázalo, teď zas byl snop příliš těžký a spadl matce nazpátek, fůra je vyšší a vyšší, už jen dva mandele, a bude to!

Otec stojí nahoře bez klobouku a po ruce mu teče krev, maminka, chudák, v modré sukni se napíná a nemůže dosáhnout, zrní a vousy jí padají do očí, do úst, za košili, pot jí teče po tváři a nemá kdy si jej utřít, černá prohlubeň visí už nad samou hlavou a praští to v ní, až nohy podklesávají; Bože, ještě jeden mandel!

Jeník bere Stračenu u huby a pojíždí k tomu poslednímu; travička mezi strniskem se chvěje v černém větru, neboť černé je vše, země, nebe... Jeník vzhlédl, otcova bílá tvář zůstala přibita k mračnům, strašná svítivá hloubka se za ním rozevřela a krávy srazeny děsným úderem spadly na kolena; otec se svezl po fůře k zemi, zatímco matka se chytila klanice, bledá jako smrt. Jeník plakal a spínal ruce, ale nemohl si vzpomenout na žádnou modlitbu.

V mracích to hluboce domumlávalo a déšť se spustil; otec šel nejistým krokem ke kravám a pomáhal jim na nohy, matka utírala Jeníkovi slzy, hladila ho po vlasech a nemohla ze sebe vypravit slova. Fůra se zakymácela a poslední mandel zůstal na poli, nebe se řítilo k zemi těžkými proudy deště.

„Stoupněte na kolo!“ křičel otec, ale dunivé zaburácení pohltilo jeho slova a vůz sklouzl po mokrému svahu; kolo stálo okamžik ve vzduchu a fůra se jen zázrakem nepřevrátila. Ale i zázrak přijali v této chvíli samozřejmě, odhodláni na smrt jako na život.

Otec šel sehnout nad předním kolem; kůže mu svítila přes košili a voda vystříkovala z bot, ale nevěděl o ničem, všecek proměněn v napětí, jímž zachycoval každé zakolísání fůry, a nesměl být překvapen ani úderem hromu, kterým se skončí vše.

Matka odtahovala Jeníka od fůry, neboť tam je nebezpečí větší; jenom tatínek tamtudy musí jít, nikdo tam nemůže jít místo něho, staň se co staň...

Jeník najednou ucítil chuť hlíny v ústech a div se nezalkl sladkou pokorou, jež ho tiskla k rozmoklé zemi a zároveň ho zbavovala tíže. Hledal očima otce, ale viděl jenom přihrblá záda, a najednou prásk! obě krávy ležely na kolenou, otec se zvrátil

na břeh a ohlédl se na matku s Jeníkem a v očích měl už únavu. Déšť stál jako zeď mezi nimi a dědinou: ó Bože, což tu přece zahyneme? Však hle, trpělivé oči krav se první otevřely a zvířata se sama od sebe opřela do prostranků, lidé jenom následovali v mrákotách.

Kříž se vynořil ze tmy s rameny rozpjatými. Všichni tři se modlili nahlas, jdouce mimo.

Cesta od kříže k humnám vedla takřka oním světem, a když se první zídky ukázaly, jejich radost byla nenadálá a krásná jako nezasloužená odměna. „Jsme opravdu naživu?“ tázali se, bláto mezi prsty bylo tak teplé, lípy voněly a déšť ustával. Otec se konečně obrátil a usmál se tak čistě bledou tváří, jak ho Jeník nikdy dosud neviděl. Matka se ještě neodvažovala, smích se jí zdál ještě rouháním.

Pak se podívali na sebe a na promoklou fůru. „Říkala jsem, abychom už nejezdili,“ povídala matka, ale pak se taky zasmála, neboť se nikomu nic nestalo.

Jeník šel k Stračeně, ale zadržel ruku, napřaženou k pohlazení, když viděl, že jí tekou z otevřených očí veliké slzy. Nevěděl, že krávy mohou taky plakat.

Dvojí domov

Když vyšli na kraj lesa a cesta sestupovala strání pod Rampachem, rozvážně si vedouc dole širou rovinou, obrátila Srna nazpět své vejcovité oči a zdlouha zabučela. Chalupník Roubal ji tahal za ohlávku a jeho žena, aby ukonejšila krávu, popleskávala ji po zadku: „Pojď, pojď, však si u nás zvykneš!“

Roubalka předvídala smutný úděl bezstarostné pastevnice z hor (sama strávila své panenství žnouc travu na horských stráních) a byla by ji raději přemlouvala laskáním a příkladem své hlavy pokorně nakloněné, ale její muž se nakonec rozkřikl tvrdým hlasem a švihl Srnu čerstvě uříznutou hůlkou, až jí naskočil na kůži tlustý pruh. Kráva ulekaně poskočila a Roubalka v duši politovala novou spolutrpiteлку, klusajíc unavenýma nohama dolů k dědině.

Chalupník Roubal udělal koncem své hůlky kříž na prahu chlěva a vlekl novou krávu do teplé tmy, z které dýchaly dvě široké nozdry Stračeniny družce na uvítanou. Nejprve se zdráhala, ale pak, upamatována pronikavou tvrdostí hlasu, vrhla se střemhlav do neznámé díry a dveře se za ní zavřely jako voda za utopencem — — —

„Nechce pít,“ povídala Roubalka před večerí muži, ale Roubal ani nevyndal dýmku z úst.

Roubalka se tiše schoulila nad polévkou a vůně páry, vystupující z brambor, jí připomněla příliš tklivě ohně v rodných horách, když ulehlá cesta stoupala strání a končila se pod samou oblohou, mateřídouška voněla naposled a večer pod kopcem kouřil domov. Dnes musila znovu jít známými cestami, kouř zase stoupal z ohňů, ale muž spěchal a nedal se jí zastavit a jenom zdaleka mohla zahlédnout nahnutou střechu, pod kterou teď žijí cizí lidé.

Roubalka dlouho polyká polévku a tesknota ji svírá jako onoho večera, když jí dům jejího muže poprvé zpustl a ona by se byla tak ráda navrátila do svých hor.

Sotva vyšel muž na dvůr, aby prozkoumal oblohu a zastrčil vrata, sedla si Roubalka na práh u peci a její hlava, kterou tak dávno nikdo nepohladil, se prudce otřásala na ubohých kolehou. Tikot hodin a oddechování spících dětí přerušovaly její vzlykot. Ale už se ozvaly kroky na zápraží a Roubalka se dala do umývání nádobí, hluboko skloněna nad škopkem.

Chalupník vstoupil, zouval si boty (hlína se mu sypala z přehrnutých kalhot) a řekl ledabyly: „Srna už leží. Zítra ji zapráhnu.“

Zhasil světlo a ulehl těžce, zatímco žena úzkostlivě dusila deroucí se vzlyky.

Noc milosrdně potáhla oživené jizvy hojivou pokožkou, a když první vůz projel návsí dosud modrou, Roubalka vstala z lože, vzala pohrabáč a rozdělávala oheň. Zdi na dvorku neměly ještě své denní lhostejné podoby, a když otevřela chlív, obě krávy obrátily hlavy ke dveřím a vítaly ji společným pohledem.

„Nu, už jste si pověděly své tajnosti?“ otázala se Roubalka, smutně se usmívajíc, a krávy po ní natáhly jazyky; nedala se však lízat. Naložila jim na koryto jeteliny, usedla na stoličku a jasné proudy mléka zazvonily o modravý úsvit.

Zatím i Roubal vstal, obešel dvůr, mazal vůz, chystal brány a spravoval chomout pro novou tahounku. V kuchyni skákal plamen po podlaze, na plotně syčela pára a děti se začaly probouzet při známém zvuku kávového mlýnku. Hlasů přibývalo

i světla, okna řinčela těžkým hřmotem selských povozů a noční mraky, uhnuvše k horám, zůstavily uprostřed oblohy poloviční tvář měsíce, stydlícího se za svou nuzotu před skvoucím východem.

A Roubal už vyvádí krávy z chléva (chumáče mokrého hnoje táhnou za sebou přes práh), a zatímco Roubalka zapřahá Strachenu na straně podsední, její muž se dlouho zaměstnává štíhlou a vysokou horačkou a zálibně si prohlíží její vztyčenou hlavu s malými růžky. Konečně je všecko hotovo a Roubal praví ženě slavnostněji než jindy: „Otevři vrata!“

Špičkou bičů rýsuje kříž před přední nohy krav, pobídne je a vyjíždí na náves. Žena doprovází soucitnými očima opatrně krácející horskou krasavici.

„Budeš si těžko zvykat Roubalovu chomoutu!“ myslí si Roubalka a dodává potichu: „Ale musíš si zvyknout, i já jsem musila!“

Tak plynul čas a Srna si zvykala, a ač ji zpočátku silně vábily travnaté břehy vedle úvozových cest, napomenuta palčivým švihnutím biče vracela se poslušně do kolejí rovně ubíhajících uprostřed polí daleko rozložených. Cesty na horách jsou jiné, víc se brouzdají rosou a často musí bosýma nohama přes potok, mají útlejší boky a je krásné, jak sbíhají z návrší tancující, nevšimavé k času. Ale cesty v rovině mají přesně vyměřeno své místo mezi pravidelnými obrazci polí a nutno jít poslušně, kam nás vedou, a krávé se nelze popásat, kde ji napadne. Chalupnická kráva se nesmí vyhýbat chomoutu (boky jsou odřeny od prostranků) a od rána do poledne, od napoledne do soumraku táhne pluh; kolik brázd, tolikrát musí pole přeměřit, a když zazní klekání, je palem rozseto bezpočtu hlubokých stop rozšířeného kopyta, v kterých budou na podzim spát koroptve vyděšeným spánkem.

Nežli však zkrotla docela a připodobnila se krajině starostí nízko nahrbené, odvážila se naposled krutého tance na zoraném poli, při kterém lidé daleko široko nechávali práce, a ti, co byli blíží a troufali si, volali na Roubala: „Člověče, mějte rozum, vždyť vám to dobytče zdechne!“

Ale chalupník nevěděl o sobě, byl bledý, oči měl vypouleny a bil krávu obráceným bičštěm, a když mu z něho zůstala v rukou jenom tříska, zdvihl motyku a mlátil krávu toporem a zvíře se už nakonec přestalo bránit.

Roubalka stála opodál s rukama sepjatýma a neodvažovala se hlesnout. Věděla, že před mužovým hněvem není útočiště, jako před bleskem nebo povodní.

Od té doby byla „horačka“ jako beránek, napínala prostranky ze všech sil a paráda z ní pomalu oprchávala. Věšela nízko hlavu jako krávy jiných chalupníků, a když ji ráno vyváděli, ani ji nenapadlo, aby si poskočila. Čas plynul a její podoba se přizpůsobila kraji a chalupě Roubalově a každý, kdo ji spatřil, věděl ihned: „To je Roubalova kráva!“

Zestárly obě, kráva i hospodyně, a krásy jim nepřibýlo, a měl-li kdo zavolat na krávu: „Srno,“ cítil přespříliš, že se to jaksi nehodí...

Až jedné noci, podivně osamělé podzimní samotou, když listí padá, vyděsila se Roubalka ze spaní a marně se pokoušela zachytit okraj šťastného snu, který ji učinil mladým děvčetem žnoucím travu v lese nad rodnou chalupou. Však ďábel naší dětské víry, jenž vyjíždívá za měsíčních nocí orat se spřežením lidských zatracenců, přerval příšerným svistem svého biče Roubalčino blažené snění, a ubohá žena, matouc si čas a nemohouc rozeznat, dlí-li na tomto nebo na onom světě, seděla na chvíli na lůžku a třeštila oči do noci měsícem proměněné. Vědomí se sice poznenáhlu vyjasnilo a věci se staly známými, ale to poznání bylo jen novou hrůzou, že svět je dvojí. A pak teprve přišel náhlý náraz a bolest příliš všední.

Roubalka si přehodila sukni a mrzutě vyšla na dvůr. Roubal bos a v podvlíkačkách stál uprostřed sadu a rozháněl se bičem. Srna pádila se zdviženým ocasem od studny k humnu, přetržený řetěz jí visel na krku a noc byla tichá jako beze vzduchu.

Dlouho trvalo, než se jim podařilo zavřít zdivočelou krávu a uvázat ji ke korytu; dlouho svítil měsíc, a splašené dobytče, řinčíc řetězem, míhalo se mezi stromy a divoce větríc nahánělo

hrůzu. Dvě směšné lidské postavy v nočním ustrojení se třásly, když kráva, která se dá třikrát za den nakrmit a podojit, sršela z očí oheň a nepoznávala jejich hlas. Konečně sehnula hlavu a vešla do chléva tiše, sama od sebe. Roubal se ji tentokrát neodvážil ztlouci.

Měsíc svítil a bylo jako ve dne. Roubalka nemohla dlouho usnout, viděla chalupu v horách pod lesem, jeden došek trčí ze střechy a měsíc se jím na chvíli zastíní. Ale cosi navěky odešlo, otec i matka jsou mrtvi, jinde je skutečnost...

Ráno bylo slunce pokojné a noční příhoda byla jako sen. Srna šla tiše k vozu, tiše kráčela cestou rovně ubíhající mezi poli daleko rozloženými.

Roubalka však tékala toho dne chalupou jako bez duše, chvílemi se zastavovala a podpírala zjizvenýma rukama hlavu už šedivější. Sen o prvním domově, nenadále procitlý, jí zanechal v duši tesknou do smrti otevřenou.

Do města

„Však on už ví, zpříma za nosem!“ smál se otec, když se matka ještě starala, trefí-li František. Františkovi byl vzácný otcův smích a nebyl by jej pokazil za nic na světě; a proto se tvářil statečně a raději se ani nedíval na matku, která ho vždycky zahambovala svou starostlivostí.

„Třicet čtyři — čtyřicet dva,“ říkal si cestou rozměry skleněných tabulek, které měl v městě koupit. Nejprve se šlo přes les a na cestách byly koleje, o kterých si František nikdy nedovedl představit, kdo je tam vyryl. Nikdy neviděl, aby jel lesem vůz. Loučka zůstala vzadu i Josef Vybíral, hrající si v kuličky u poslední chalupy, kdežto František měl před sebou vážný cíl.

Přišel na rozcestí a rozvažoval: napravo, či nalevo? Doma říkali, aby šel pořád rovnou. Ale jak jít rovnou, když jsou tu dvě cesty, jedna zahýbá vpravo a druhá vlevo, a žádná nejde rovnou? František udělá pár kroků po cestě vlevo, a vrátí se; pak jde po cestě vpravo, a vrátí se. Stojí a rozvažuje, a nebe je nad ním modré a hluboké jako oči lesních panen bez úsměvu. Jde tudy sedlák s rukama v kapsách a dívá se na Františka zkoumavě. František hned vykročí na jednu z cest a tváří se rozhodně, jako by věděl, kam jde. Stydí se za své rozpaky. Ale čím dál tím jde

pomaleji. Což není-li to pravá cesta? Konečně potká starou ženu s uzlem trávy a zeptá se jí. Musí se ovšem vrátit, rudý jako krev.

Vyšel z lesa a octl se uprostřed polí. Obilí stojí vysoko po obou stranách pěšinky a nic se nehne. Všecko tkví v zlatém tichu, které voní sytostí jako požehnaný chléb. Ale modrá barva nebe a modré oči chrp mezi obilím vzbuzují ve Františkovi podivnou úzkost svou hlubokostí. Zato vlčí máky hoří červeně a jsou odhodlány jako vášeň. František trne, jeho bosé nohy tlapkají příliš hlasitě v horkém prachu. Nahý chlap prý běhá mezi obilím a straší. František neví, čím by mu mohl ublížit, ale děsí se při každém hlasitějším šelestu.

Však obilí se pojednou rozevřelo a František uzřel radniční věž města. Ulice mu zahlomozily vstříc a František se musil držet zdi, aby ho to nevzalo s sebou. Vyřídil svou věc a spěchal rychle odtud a neodpočinul si, dokud neucítil pod nohama chladně zelený drn. Položil opatrně sklo na mez a díval se, jak lezou brouci z pórů země a šplhají po stéblech trávy. „Prohánějí se mezi trávou jako lidé mezi stromy,“ pomyslně si a zahleděl se s tesknoutou do bezedného nebe. Ale pak se utěšil, vzpomenuv si na domov. Jistě na něho už doma vzpomínají a maminka se už dívá na hodiny.

František vzal sklo a vykročil. Trochu ho bolely nohy, ale pak to přešlo. Spěchal, aby se mohl pochlubit, že byl sám v městě. Nepoví ovšem, jak se zmýlil na křižovatce. Neprozradí také nic o modré úzkosti, hluboko tkvící v tichu polí. Tomu by beztoho nikdo nevěřil.

František minul ves před lesem a pak už byl na cestách, které dobře znal, ač v lese vždycky padá na člověka jakýsi strach. Věděl však, že má domů na zavolání, a protože se styděl za svůj strach, šel schválně kolem Kaděrova lomu, před kterým ho doma vždycky varovali. Rákosí se nehybně zrcadlilo v temné prohlubni, na jejímž dně ležely lopaty a krompáče oněch lamačů, kteří přišli jednoho rána ke skále a našli ji zatopenou. Lamači už dávno umřeli, a lidé si vypravují pověsti o hloubce zatopeného lomu, avšak přesto svítívá rokle za letních večerů těly koupajících se a ráno plove po hladině smutná potrhaná tráva.

František usedl nad lomem a díval se s bázní do zlověstné vody. Říkají, že je velmi čistá. Několik kroků od kraje prý není tuze hluboko, tam se mohou koupat i malé děti. Františkovi se stávalo, když uviděl vodu v kaluži, že pocítil žízeň. A teď byl tak zmučen poledním parnem, že jeho celé tělo žíznilo po vodě. Sešel dolů a začal si svlékat šaty. Uzřel ve vodě svou nahou podobu. Měl pocit hrozného volnosti. Ale jak pokročil blíž, ucouvl před obrazem oblohy, která se ve vodě zachmuřila jakousi pohromou. František se však nepoddal. Šel pomalounku dál, a když mu bylo vody nad kolena, sedl si do ní a bil kolem sebe rukama, že se hladina poplašila až k protějšímu břehu. František ztichl a naslouchal, jak voda pleská o drn. Nebyl mu příjemný ten zvuk, příliš se podobající živému hlasu, a proto začal znovu bít kolem sebe. Když ho to unavilo, umínil si, že vyzkoumá, jak daleko se může jít. Mihlo se mu sice: „Kdybych se tak utopil...“, zavrhl to však, neboť se mu pravidelně nevyplňovaly věci, kterými se zabýval v svých představách. Udělal ještě dva kroky, a najednou měl před očima zelenou mlhu. Okamžik ještě nevěřil, a pak zakřičel v nevyřlovné hrůze. Nahoře však už nebylo nic slyšet.

Ode vsi běželi ke Kaděrovu lomu lidé a potom tam přitáhli hasičskou stříkačku. Františkovy šaty a dvě tabulky skla ležely vedle vody, která nic neprozrazovala. Myslili, že se jim podaří trochu vody vypumpovat, a střídali se při práci. Pumpoval silný kovář, a chvíli pumpoval i Františkovův otec, stolař se zástěrou postříkanou od žluté barvy. Nakonec pumpovala i Františkova matka, ale muž ji brzo zahnal, protože si pořád utírala oči zástěrou.

Leč vody neubývalo, i začali hledat dlouhým hákem. Stolař byl bledý, ale nesmírně pozorný, kdežto jeho žena usedavě plakala, očekávající objevení synkovy mrtvoly.

Vytáhli ho za vlasy a položili na pošlapanou travu. Stolař stál vzadu, matka však klečela u Františka a s novou bolestí, čím dál tím rozdíravější, se opět a opět ujišťovala, že je vskutku mrtev. I zatlačila synkovi oči, v kterých utkvěla naplno modrá úzkost, tentokráte nezapíraná.

Smrt ševce Nerušila

Ševcovo okno dívalo se do kamenné zídky. Zídka byla neomítnutá, ne však jenom kámen na kameni, nýbrž kamení časem a dlouhým hleděním z okna proměněné v hromadu na sobě ležících tváří, obrostlých mechem. Vždycky to bylo stejné: kdykoliv se švec trochu déle zadíval, z každého kamene naň zírala tvář.

Mezi oknem a zídkou cesta lezla po břiše: dvě koleje hluboko vryté a znovu a znovu vytepávané okutými koly. Šlápěje koňské a kravské, stopy husí i psí, staré mnoho let, naplňovaly se vodou za deště a opět vysychaly, a zatímco kladivo obuvnickovo zapomnětlivě spočinulo na dřevěném floku, jeho unavené oči usedaly do šlápějí a přály si, aby tam směly zůstat.

O žních jezdily kolem ševcových oken fůry vysoko naložené, stébla se zachycovala na větvích ořešáku vyklánějícího se z protější zahrady, stébla ležela na cestě a vrabci se s křikem rvali o vytroušené klásky. Švestky a jabloně zdvihaly nad zídku měkké peřiny svého listí, do nichž by se bylo tak sladko zabořit, a mladá sedláková děvečka, jdouc večer kravám pro krmení, prozpěvovala si cestičkou tmavou od rosy.

Okno je otevřeno, a když se stmívá, obecní sluha napájí býky, kteří zdlouha bučí a tlukou řetězy o koryta. Ševcova žena

hekajíc skládá na záspí nůši chraští a kouty světnice, užuž se pohružující do stínů, rychle se probírají z dřímoty. Švec prudce zamává kladívkem. Chalupa rázem ožije, hlas ševcové řinčí na dvoře a kolem plotny a švec zoufalými údery přibíjí výčitky příliš dotěrné.

Soumrak nastává pozdě sice, ale nikdy dost pozdě, aby všec-ka práce byla dokonána. Švec odhazuje nedodělanou botu, jeť čas nanosit vody.

Mužík s pleší a s bradou je ještě menší pod břemenem putýnek, z nichž voda vystřikuje a vrývá do prachu tmavé hvězdice. Mužík nalévá vodu do kadečky, zápase o dech, zatímco jeho žena, nahýbajíc se nad hrnci, vykřikuje do kouta na malého Frantíka slova otčenáše. Frantík sedí na patách a hlavu opíraje o lokte napolo spí, odřikávaje modlitbu.

Švec jde znovu ke studni uprostřed návsi. Obecní studna je pro ty, kdo nemají studny doma, v době sucha napájí bečky, rozlévající vláhu na vадnoucí zeli, a občerstvuje svým chladem horečné mozky a vysychající plíce. Švec Nerušil je sice zdrav, a posteskně-li si na slabotu, žena ho velmi snadno přesvědčí, že je to lenost, přece však zakouší večer u studny příjemnou úlevu, kterou rád platí námahou s putnami. Rád se dívá na proud přečisté vody, která se řine z roury a je prostoupena barvami večera, rád se dívá, jak se podivně tříští o čistý vnitřek putýnky a zvoníc splývá s modrými zvuky klekání. Nerušil si sedne na roubení a roztaženými prsty zachycuje rozstřikující se proud a lačně vdechuje jeho chladnou vůni. Když se po chvíli vzpamatuje, je už všude plno vody, kamení a stébla trávy jsou ostrůvky uprostřed kalužin, do nichž husy namáčejí zobáky a v nichž se zrcadlí nebe s tichými hvězdami.

Švec uchopí putýnky a spěchá, aby ho tu nikdo nezastihl. Žena naň nečeká s večerí. V té chvíli už klečí u postele zády ke dveřím, oblečena jen košilí a podolkem, a opírá hlavu o silné obnažené paže.

„Máš v troubě polévku a brambory,“ praví ledabyly muži, dělajíc spěšný kříž. S hlubokým povzdechem velmi zdravého

člověka ulehá do postele a spí, sotva jí hlava dopadne na podušku.

Nerušil míchá chvíli lžičkou v polévce a pak ji vylije do pomyjí. Sedí u okna s odchlípenou bradou a hledí ven. Teď, když všechno spí a živá duše nejde pod okny, když je švec docela sám, slyší znovu vyhrůžný hlas: „Jsi nemocen. Lidé ti nic nepomohou. Sami jsou zdraví, ale ty jsi nemocen.“

Švec se neumí bránit. Musí jít k doktorovi, ale bude to stát peníze. Žena nebude chtít... Ale co na tom, ujede třeba tajně. Až se vrátí a ukáže, co mu doktor předepsal, žena bude musit uvěřit, že je vskutku nemocen.

Toto odhodlání však mu nemůže přinést klid. Švec dlouho neusíná a ráno ho mučí stejná nejistota. Z protější zídky naň civí kamenné tváře a vyhrožují mu: „Umřeš!“ Švec prolelkuje den, a procitne-li, marně se pokouší zapudit hlas prudkými ranami kladívka. Brzo se unaví a tváře civí dál.

Po dlouhém týdnu přichází konečně sobota. Švec roznáší po dědině spravenou obuv. Otvírá dveře a praví: „Dobrý večer!“ Nutí se do žertu: „Nesu ti střevíčky, Marjáanko, abys měla zítra v čem tancovat!“

Odpovídají mu však jaksi váhavě. Pozorují ho potají a jejich oči ševce matou. „Což mi už vskutku sedí zubatá v týle?“ myslí si s posledním zbytkem zmužilosti.

Na druhý den je neděle a švec jde z kostela sám. Ohlíží se a vidí kolem sebe veliký prázdný kruh. Na návsí zahlédl pokryvače a klarinetistu Drábka, který by byl rád vklouzl do Klapkových vrat. Ale švec naň zavolal a obr Drábek před ním stál zahanbený jako kluk.

„Kampak jdeš?“ ptal se švec. Muzikant by byl rád cosi zatajil, ale z nedostatku fantazie se nezmohl na žádnou lež.

„Jdu k Franckovi, aby šel hrát,“ koktal, zatímco se ševcovy oči do něho vpíjely se smutnou zlobou.

„A co já, o mě už nestojíte?“

Drábek si nevěděl rady: „Ale copak si myslíš, slyšeli jsme, že jsi... nemocen, chceš-li však, pojď s námi, co bys nešel...“

Chudáku Drábkovi div slzy netekly. Švec se zkrátka rozloučil a řekl: „Přijdu!“

Večer seděl švec Nerušil po dlouhé době opět na pavláčce mezi muzikanty. Zapomínal na sebe mezi tolika lidmi, ohlušoval se lomozem a chvílemi mu bylo tak lehký, že se div nerozesmál: „Málem by mi byli odzpívali a já jsem zatím jako křen.“

I kamarádi se ho přestali ostýchat. Uvěřili, že zde opravdu sedí živý člověk. Flétista Cenkl, který se vždy první opil, objímal ho kolem krku: „Nácku, Nácičku, vždyť ty jsi chlapík, ó, kolika nebožtíkům ještě zahrajeme, než na tebe dojde...“

Nerušil ho však znenadání prudce odstrčil. Chytil se za hlavu a vytřeštil oči. Chtělo se mu rvát hrůzou. Kdosi mu podal sklenici. Nerušil ji vypil a nalil si druhou — — —

U Nerušilů mají jen dvě lůžka. Jedno stojí v koutě pod obrazy svatých a na tom spává ševcova žena. Na druhém, pod okny, spává švec s malým Frantíkem. Tak je tomu, co je Frantík na světě, a zdá se mu to tak samozřejmé, že spí s tatínkem, jako že před Pilmajerovým gruntem stojí ořešák a před Smyčkovým dvě hrušně.

Toho večera musil Frantík spát sám. Přetáhl si peřinu přes hlavu, aby k němu nemohla tma a ty strašné ohnivé oči, které se na něho vždycky ze tmy poulívají. V noci je člověk tak sám! Jak daleko je přes jizbu k lůžku maminčinu! Kdyby Frantíka něco rdousilo na jeho lůžku, nemohla by mu maminka přijít na pomoc, tak je to daleko! A než by přišla, bylo by jistě po něm.

Noc mívá a tma stojí nepohnutě nad dvěma spícími těly. Frantík má zlé sny, bije rukama kolem sebe a je celý zbrcen v potu. Z druhého lůžka běhají se silné válcovité paže a vysoká hrud. Dech tohoto spáče je klidný a zdravý.

Na zaspí pod okny je pojednou slyšet šramot. Sotva bys řekl, že jsou to kroky. Frantík na svém lůžku vyděšeně naslouchá. Proniká ho úžasná bolest, na kterou už nikdy nezapomene. Je strašná tato chuze opilce propadlého smrti. Nešťastník se chvílemi opírá o zeď, padá, pláče. Frantík vytřeští oči do okna a zka-mení hrůzou. Na okenním rámu visí tvář, bílá tvář zoufalého člověka, tvář otcova...

„Maminko, maminko!“

Matka má tvrdý spánek. Konečně vstává a jde otevřít. Pak se vrací a znovu uléhá. Přes práh vrávorá opilý člověk a svalí se na podlahu. Leží na podlaze a pláče. Frantík si drásá nehty tvář. Matka na druhém lůžku se nehýbe. Pane Bože, sešli už den!

Od té noci švec Nerušil nevstal. Ležel na lůžku obrácený ke zdi nebo seděl, zakrýváje si tvář hubenými prsty. Frantík se s ním doma bál a Nerušilka chodila mlčky kolem muže, který umíral příliš pomalu. Na noc si brávala synka na svou postel, ale zatímco matka spala, děsila Frantíka otcova mroucí hlava, zmítající se proti oknu slabě prosvitajícimu.

Konec nadešel dosti pozdě. Té noci nemocný strašně sténal. Frantík nespál a koleny i zuby tiskl peřinu. Otec se pojednou vztyčil na lůžku.

„Aničko!“

Frantík nepochopil hned, že volá matku. Slyšel ji tak jmenovat poprvé.

„Aničko!“ volal znovu umírající. Jeho hubené pěsti se zvedly a klesly bezvládně. Matka tvrdě spala.

Vtom se nemocný skácel a celým tělem dopadl na podlahu, až to zadunělo. Teprve teď se probudila ta, kterou volal. Rozsvítila lampu a otevřela okno. Pak šla pro sousedku a Frantík zůstal sám s mrtvým tělem otcovým, ležícím na zemi tváří dolů.

Zbloudilý

Stavení toho odpoledne zpustlo, hlasy v sousedních světnicích ztichly, na dvorku zůstal převrhnutý dětský vozík a pootevřenými vrátky nakukovala čísi koza. Nebe se zatáhlo, pahorky uzavřely kolem dokola krajinu náhle vymřelou a mstivou, cesty nešly nikam a hladina rybníka se leskla ocelově a nepřátelsky.

Petr Kleofáš vyšel z domu a pustil se cestou, která se mu namanula, a nikde nepotkal živé duše. Na močálovitých lukách se zaschlou trávou stály nad černými tůněmi pahýly starých vrb. Zamračené lesíky, provanuté dechem staroby a smrti, zahryzávaly se do chudých strání s ponurou nevraživostí. Na druhé straně za rybníkem krčily se pod tísnivou šedivostí oblohy hrbaté střechy nuzné vsi.

Petr Kleofáš se octl v travnatém příkopu, ke kterému se svažovala pustá strniště s dvěma zakrslými borovicemi. Kousek dál byl les, plný suchého jehličí a spadalých šišek. Jediným zvukem byl tu šelest suché trávy a v nitru Petrově jakýsi bezkrevný šepot, jako když se stravuje hořící papír. Petr Kleofáš zpola klečel, zpola ležel na vychládající zemi, oči měl zavřeny a tiše počítal zvolňující se tepot svého srdce. Z pocitu naprosté nicoty

a blízké smrti začala v něm prýštit jakási jedovatá a obludná sladkost a před očima mu tekly vlhké a chladící barvy...

Procítl náhlým zamrazením: jako by někdo vysoký, tmavý, a přece průsvitný stál za jeho zády a pozoroval ho s neskonaleou lítostí a láskou. Petr Kleofáš se neodvažoval ohlédnout za sebe, ale tiskna se k zemi toužil mít v té chvíli srdce probodeno. Toužil cedit svou krev kapku po kapce do prachu smutných cest a na vadnoucí opuštěné kvítí, oškubané podzimním větrem; přál si cítit v hrudi ustavičný osten lásky, zarývající se hloub a hloub.

Když vstal a chtěl jít dále, byla už úplná tma. Vítr se utiřil a vzduch zvlhl a oteplil se. Pahorky a svahy krajiny přes den přísné a zachmuřené jako by byly ožily v temnu a staly se přátelskými. Kdosi jako by se upřeně díval na Petra Kleofáše bdělými očima.

Šel kus po travnaté polní cestě, u které stál železný kříž mezi dvěma stromky, a cesta se za chvíli proměnila v úzkou mez. Myslí, že se uchýlil trochu vlevo, a klopytal napříč přes pole, domnívaje se, že nabude tak zase ztraceného směru. Vesnice, ke které směřoval, je za tímto kopcem; za půl hodiny jsem doma, myslil si. Brzy ucítil pod nohama ujeté koleje a ze tmy uprostřed zoraného pole vynořila se střecha staré kůlny. Kousek odtud trčela k nebi věž jakési vsi. „Zašel jsem trochu dál, než jsem myslil,“ řekl si Petr Kleofáš a pustil se kolem plotů, táhnoucích se podél humen. Byl velmi klidný, přestože neviděl takřka na krok před sebe. Čísi bdělé a soucitné oči zíraly na něho ustavičně ze tmy. Petr vyšel na silnici, přeskočil potok, který vázl v hlinitých roklích a nevydal hlásku, a stoupal rychle do svahu k lesíku, naproti kterému, jak se domníval, bude ves. Ale polní cesta, kterou se pustil, obrátila se znenadání zcela opačným směrem a propadla se v hluboký tmavý úvoz.

Petr cítil, že mu vyvstává na čele pot. Nerozmýšlel se však dlouho a odbočil na mez, ale po několika krocích šel po hrudách zoraného pole. Cíp lesíku se náhle přiblížil až k němu a z jeho černé a hutné tmy se ozvalo podivně hlučné kloktání potoka. Petra přejel mráz. Sběhl rychle po svahu, chtěje se dostat na

protější strán, ale pod nohama mu zamlaskalo bahno neviditelného močálu. Musil se vrátit, přičemž hlas potoka vyskočil proti němu z lesíka jako psí štěkot. Petr se dal po poli vlevo a potok se za ním ze tmy tiše pochechtával.

Petr se stočil ještě jednou vlevo, domnívaje se, že se drží pořád původního směru. Šel po jakési široké mezi, a najednou ho zarazil zvuk neobyčejný v tu chvíli a v tu roční dobu: jako by někdo kosil jetel. Mimoto byla neděle a Petr nikdy neviděl, aby lidé tohoto kraje pracovali v neděli na poli. A kde by se vzal jetel tak pozdě na podzim! Petr cítil, jak se mu ztěžka dýchá, a bezděky tlumil krok. A najednou přišel zase k potoku. Tekl tentokrát takřka po rovině stružkou úzkou a bez křovin a zcela beze zvuku. Petr udělal několik kroků podél potoka, a vtom se kousek před ním zasvítily bílé šaty. Petr hbitě potlačil první zachvění strachu a pomyslně si: „Snad nějaký párek na dostaveníčku.“ Udělal ještě dva kroky a zasmál se: „Je nutno vždycky rozumně uvažovat; člověk by si třeba v první chvíli myslil bůhvíco.“ V tom okamžiku však postava v bílých šatech jako by se byla náhle položila na zem. Petr měl sotva kdy, aby se vzpamatoval z úleku, když tu mu přišel druhý náraz poznáním, že co považoval za bílé šaty, je jenom voda v potoce, svítící se nevysvětlitelnou intenzivní bělostí. Zachvěl se tímto přirozeným rozuzlením víc, než kdyby byl ucítil na hrdle ledové prsty přízraku. Nebe nahoře bylo zalito hustou černí, ani jedna hvězda nesvítila. Ticho bylo tak úplné a voda v potoce se leskla s takovou nevyzpytatelnou mlčenlivostí, že se Petra zmocnila opravdová hrůza. Pustil se napravo přes pole a cítil za sebou ďábelský smích ohromných, široce rozevřených očí.

Běžel přes pole, kterému neviděl ani nedoufal konce. Tu však ve chvíli, kdy se domníval, že tma a bezcestí se nad ním zavírají jako spousty vod, vyskočily najednou dva kroky před ním stromy podél silnice. Bylo to tak neočekávané, ta silnice v tom okamžiku a na místě, kde se jí naprosto nenadál, že se to zdálo mámením. Podle podoby stromů a podle zákrutů silnice poznával, že to není ta, na kterou chtěl vyjít, a pocit mámní neskutečnosti celé krajiny byl tak silný, že se Petra zmocnila závrať a bezděky

se pokřičoval. Stál na té záhadné silnici, která se slabě bělala tmou, a nevěděl, stojí-li za humny vsi, do které chtěl dojít, anebo v nějakém kraji sta mil od ní vzdáleném. Stál a nevěděl, má-li jít nahoru nebo dolů. Ticho a samota byly tak úplné, že se zdálo nepravděpodobné, aby se tu bylo možno dočkat chodce; tma kolem se zdála bezedná a nikde ani světylka, které by označovalo blízkost nějaké dědiny.

Petr Kleofáš ucítil najednou v této hlubině tmy a nejistoty jakousi tichou bezpečnost, která byla dokonalým odpoutáním ode všeho a měla příchut' jisté povýšené zvědavosti. Dal se bez uvažování dolů po silnici a myslel si, že zatluče na první chalupu první vsi, do které přijde.

Nešel příliš dlouho, když se najednou zakomíhalo proti němu v záhybu cesty žluté světlo. Zastavil se a zaslechl vrzání kol. Šel tedy ještě kousek a rozeznal konečně malého koníka a chatrnou bryčku, na které seděl vpředu schoulený člověk. Petr pozdravil a jmenoval vesnici, která se mu ztratila. Člověk se vychumlal z houní, zatáhl opratěmi a nahnul se k němu: „Cože? Přisenice? Vždyť jdete na druhou stranu! Máte je už hezký kousek za sebou.“ Stařík pak pozval Petra, aby si sedl dozadu na hromadu prázdných pytlů, a teprve když se Petr posadil, uvědomil si, jak ho strašně bolí nohy. „Takový kus si zajít,“ vrtěl hlavou stařík, „to jste asi zabloudil.“ Petr mu zkrátka pověděl, kudy chodil, a stařík kýval hlavou a pobručoval si: „Jak by ne, když oni tu pořád obcházejí!“ Petr se zachvěl a zahleděl se na staříka, který byl nad čímsi zamyšlen. „Jako tenkrát ten Francek Lipka,“ začal za chvíli. „Strojí se ráno na dříví, venku bylo ještě tma, a tu mu kdosi zatluče na okno. Otevře, venku stojí Janek Chalupa, sekyru má na provaze přes rameno. ‚No, půjdeš-li pak už,‘ povídá. ‚Hned, hned, jenom si ještě nacpu slámu do bot,‘ na to Francek a šel do jizby. Za okamžik zase buch! buch! na okno. ‚Dělej, dělej!‘ volá venku Janek. ‚Nu, však už jdu,‘ odpovídá Francek v síni, a přehodiv si sekyru, vyšel s Jankem do tmy. Tak šli hodný kus cesty, až najednou na rozcestí u kříže se Janek ztratil, jako když do něho foukne. A teprve v té chvíli si Francek vzpomněl, že Janka Chalupů už

před půl rokem pochovali. Nohy mu zdřevěněly strachem, ale pak sundal čepici a pomodlil se otčenáš za duše v očistci.“

Stařík umkl a zachumlal se do houní. Bryčka vrzala a na silnici se kymácelo žluté kolo lucerny. Zdvíhal se vítr a Petrovi spadla na tvář studená krupěj deště. Vyjeli na kopec a dole zasvítla okna. „To jsou Přísenice,“ ozval se stařík. Bryčka se rozjela po svahu.

Petr Kleofáš seděl vzadu na hromadě pytlů, díval se dojatě na světla před sebou a myslel na své mrtvé. „Aspoň vy mi zůstaňte věrni!“ úpěl tiše, a bylo mu pojednou, jako by byl uzavřel s krajem nesmírně vážnou úmluvu. Jako by byl býval připuštěn do jakési jeho intimnosti, a za to byl vzal na sebe jakýsi těžký závazek.

„Co mě čeká za těmi okny?“ myslil si, když hleděl do dědiny ve tmě u svých nohou, v které se kryl jeho blízký, možná, a přece naprosto neznámý osud. „Snad se to začne ještě dnes večer, jen co pootevřu dveře,“ myslil si; „snad jsou už jenom ty dveře mezi mnou a neznámou katastrofou.“ U kostela se cesty rozdvojovaly. Stařík zastavil, Petr mu poděkoval za svezení a dal se nahoru do vsi. Neuviděli se už potom nikdy.

Husopas

Třebas bydlil v pastoušce a jeho hodnost byla nižší než pacholka a nádeníka, byl to domorodec dobrého jádra a všecek utvořen z pralátky své dědiny, jejíž barvy věrně nosil a jejíž tradice byl posledním rytířem. On, dříve hajný a teď pasák hus, a pak ještě starý zvoník Zendulka, který vláčival své dlouhé nohy po pěšinách podél humen a z potíciho se kamení v kapli za oltářem předpovídal déšť — počestná obci kozlovická, plač a naříkej nad ztrátou nenahraditelnou, neboť nebudeš mít podobných dvou sluhů do konce svých dní!

Nevím už ani, který z nich odešel dřív, ale husopas Vrána byl jistě z tvrdšího kamene. Tento zavalitý stařík, jehož tvář byla sice rozryta dlátem času a rozorána blesky nesčíslných pohrom — strnisko bílých vousů trčelo z těch úžasných brázd —, přesto však vzdorovala pevností a zdravým ruměncem, ničím nezkrúšený stařík běhal dosud křepce za svým vrtošivým stádem a praskání jeho nesmírného biče, ono hrdinské praskání, které zůstane nezapomenutelným zvukem našich chlapeckých let, rozléhalo se kulatým prostorem kozlovické návsi, slavné praskání, jehož tajemství vzal s sebou husopas do hrobu. Přítomní i budoucí

husopasové kozlovičtí, kdo z vás si troufá zapráskat jako nebožtík starý Vrána?

Hoj, jaká to štěbetající armáda! Les napjatých krků, nestejnoměrně se kolébajících v batolivém spěchu, spousta červenožlutých zobáků, otvírajících se občas k pronikavému kejhnutí spojujícímu se v zmatený a ohlušující halas, mračno prachu, zahalující bojový šik, jež uzavírá vzadu husopas, vměšuje do nespočetného množství husích stop dvě veliké šlépěje svých zjizvených starých nohou — tak opouští výprava u hospodské zídky dědinu a mizí dál a dál po šedé polní cestě, nad kterou ční do modrého vzduchu rezavá beranice Vránova, v zimě v létě táž, až se konečně hejno utáboří na kterémsi strnisku a kupodivu ztichne.

Starý Vrána je tu chvíli sám. Ví však vůbec tento tvrdý stařík o své samotě? Dovede uvidět svůj osud a sebe samého, jak trčí ze země, podoben zmrzačenému trupu, poset ranami po urvaných větvích, ošlehán větry, zkroucen bolestí a tisíckrát poznamenan dotekem boží ruky, která mocně otesávala tento zatvrzelý špalek, tak brzy se zotavující? Zjeví se mu někdy bída jeho života, který minul v prostoru začouzeném několika starostmi a několikerym požitkem tak popelavě žebráckým, za zvuku několika nuzných slov, od kolébky do stáří týchž, vyrudlých časem a užíváním jako hadry na těle husopasově?

Stařec obchází s bičem pod pažím kolem svého stáda, a napadne-li kterousi pokušitelku zavandrovat, kam nemá, zasypává ji nadávkami v lidském jazyku. Pak se shýbne a dá se do trhání podmítky, neboť nejtěžší ze všeho je nic nedělat; člověka potom začnou trápit všelijaké myšlenky, s kterými si neví rady. V duši husopasově má smutek tíhu olova, které táhne ke dnu, jakási obluda, která nemá tváře ani rukou a nelze ji nijak strást a přimáchnout k zemi. Nejlíp je dívat se kolem sebe a jmenovat věci známé a říkat si: „Tamhle oře Spurných pacholek, má dnes vranku na náruční straně,“ nebo „Copak dělají u těch Stejskalů, že to tady nezavlekou; zaschne jim to na kámen!“

Starý Vrána teprve před rokem pochoval ženu. „Ten dědek je jako suk, ani nezaplakal,“ říkali lidé, když šli ze hřbitova. Ale husopasovi od té doby přece něco chybí. Dospělé děti mají své

starosti a člověku se časem přece zasteskne. Za chatrnou zdí, kde bydlí ženatý syn hajný, slýchávat hádky (nu, starý nebyl lepší, ale teď je mu to proti srsti) — a Martinova hubená tvář má takřka příšernou bledost v černých vousech a oči mu svítí ohněm, o jehož původu není radno uvažovat. Starý Vrána neměl nikdy času mazlit se s dětmi, musily si hledat potravu, sotva vypadly z hnízda, ale modlit se je naučil a do kostela musily chodit; teď však už jsou velcí a nedají si poroučet. Martin v tom lese docela zvlčel, vjel do něho ďas nebo co! Onehdy vpodvečer šel starý do seče uříznout si hrst metlice, a najednou vrazí v houští na Martina. Oči mu svítily ve tmě jako vzteklému psovi, až se starý otrásl; ale Martin ani nepoděkoval na pozdrav, skočil na pěšinu a utíkal do lesa jako šílený; jenom hlaveň pušky a sojčí pero za kloboukem vyvstalo za ním ostře proti nebi blednoucímu posledním světlem západu. Starý Vrána, který se nikdy ničeho nebál, dostal strach z čehosi neznámého a zlého, co na něho právě vycenilo zuby z tváře vlastního syna.

Pasákovy ruce visí už chvíli nehybně podle těla a bič mu sklouzl na zem. Najednou sebou trhl: jako by se byla mihla modrem jakási černá skvrna, jako prchající zvíře. Husopas se užasle rozhlédl, ale kolem dokola ležel už známý svět, docela klidný, jenom cesta z polí k dědině podle váhy jako by se byla prohnula živější křivkou, jako když zahlédneme hada právě v okamžiku, než sebou švihne do kopřiv. Nebe nad obzorem tiše stálo v modři a v zlatě schylujícího se slunce a země se prostírala do dálky v sladké únavě zářijového odpoledne a v melancholické vůni pozdních jetelů. Dědina se choulila pod svým pahrbkem s gestem dítěte hledajícího ochranu; jenom okna kaple, jejíž bílá věž vyčnívala nad zelené vlny zahrad, prudce žhla odrazem posledních paprsků, které se v nich škvařily jako v tekuté hmotě spalujících se očí.

Starému Vránovi přejel najednou mráz po zádech. Znamá tvář krajiny se znenadání zčeřila, zlehounka sice a sotva na vteřinu, ale stařec k ní už pojal nedůvěru. S hrůzou si uvědomil, že věci mohou na sebe vzít zničehonic jinou podobu, než jak si je zvykl vídat odmalička, a cítil se náhle nesmírně opuštěn.

Sedl si na mez a hleděl tupě před sebe. Pacholci se už sjížděli ke vsi a hejno se stávalo nepokojným, starý Vrána však nebyl k probuzení. Nač? Kam? Nakonec přece neutečeš... „Ach, to je tedy věčné zatracení,“ ucítí najednou stařec, a jak vstává ze země, jako by mu sklouzly po rameni čísi roztažené prsty. Jde za stádem k dědině, vleče svůj bič v prachu a kolem dokola ho obklopuje vanutí nekonečné prohlubně.

V příštích dnech se tajemné průduchy, neočekávaně na okamžik pootevřené, znovu stáhly a země se zdála pevná a bezpečná pod nohama starce dosud marně štípaného boží sekerou. Podzim se však brzy přesunul přes období melancholické tklivosti, země stydla a stromy co den obnaženější trčely do prostoru stále prázdnějšího. Starce se časem znova zmocňoval nepokoj. Měsíc, zapadající nejprve zvečera ostrým srpkem nad hroty borovic na kopci za dědinou, dorůstal valem úplňku, v jehož strnulém osvětlení, podobném tichému znění smíchu kostlivcova, se noci rozstupovaly do nesmírných hloubek, kterými se neslo zdlouhavé bití hodin ze vzdálených věží, zatímco veliké ořechové listy, narážejíce při svém pomalém pádu z větve na větev, vydávaly bezhlasy šelesty. Zvuky byly tak číré a tak příšerně zřetelné, jako by pro ně vůbec nebylo překážky v nekonečných propastech.

Za takové noci ležel stařík v své komůrce, do útroob obnažené světlem měsíčním, které rozprostíralo po všech věcech umrlčí rubáš, nemohl usnout úzkostí, již nerozuměl a jež napjatě tkvěla v tichu, které strhalo všechny kosmické přehradu, a vzpíral se na své lavici, která mu byla ložem, cítil se bez ochrany mezi nebem a zemí a marně hledal kout, který by ho skryl. Věděl, že země je teď vylištěna a nikoho se nelze dovolat; opuštěné zdi trčí do bezbřehé tišiny měsíčního oceánu, zatímco zcela blízko, hned za stěnou, vedle níž leží, otvírá se mlčenlivá tlama neznámé obľudy. Stařec se chvěje její blízkostí, cítí na své kůži její dech, její zelené oči, studeně žhnoucí, z kterých hledí hrozný smutek zatvrzelého vzdoru, pyšné pohrdnutí veškerou nadějí. Stařec drkotá zuby a odvrací se od okna, neboť se mu zdá, že ty hrozné oči nehybně civějí za tabulkami, zasazeny do příšerně bledé vousaté tváře, do tváře, již jest se mu obzvláště bát, do tváře synovy. Pak